

Paulina Heizer

Wyższa Szkoła Europejska im. ks. J. Tischnera

NEOOPRICZNINA — ALEKSANDER DUGIN
I EURAZJATYCKI ZWIĄZEK MŁODZIEŻY

Podstawy ideologiczne neourazjatyizmu — Aleksander Dugin

Kiedy w 1985 r. Michaił Gorbaczow obejmował stanowisko pierwszego sekretarza, nikt nie spodziewał się, że będzie to początek końca jednego z dwóch najpotężniejszych mocarstw zimnej wojny. Wydaje się, że to, co stało się później, było poniekąd zaskoczeniem dla samych liderów politycznych ZSRR. Błędy w przeprowadzaniu reform gospodarczych oraz narastający sprzeciw wobec Gorbaczowa doprowadziły do rozpadu największego pod względem powierzchni państwa na świecie. To, co stało się później — zmiana reżimu politycznego oraz przywódcy — nie doprowadziło do odbudowania pozycji Rosji na arenie międzynarodowej. Dla społeczeństwa demokracja, której kształt nadał Borys Jelcyn, oznaczała pogrążenie państwa w zamęcie gospodarczym i politycznym¹, wzrost znaczenia oligarchów, którzy zbudowali swoją potęgę na pierwszych reformach nowego rządu, gwałtowne i znaczne zubożenie całej ludności oraz marginalizację na arenie międzynarodowej — po raz pierwsza w historii Rosji tak znaczną. Po prawie ośmiu latach prezydentury Borysa Jelcyna wiadomo było, że nowy prezydent, który chciałby wyciągnąć kraj z zapaści, będzie potrzebował nowego narzędzia ideologicznego, którym byłby w stanie podbudować swoje działania polityczne. Takim narzędziem mogła się okazać koncepcja geopolityki Aleksandra Dugina². Z czasem Dugin stał się nie tylko ważnym

¹ Por. M. Słowikowski: *Polityka federacyjna Borysa Jelcyna i Władimira Putina*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Grado 2009, s. 128; A. Głowacki, A. Stępień-Kuczyńska: *Rosja Putina: Leksykon*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2004, s. 322–325.

² W wywiadzie z Filipem Memchesem Dugin mówił: „Geopolityka zastąpiła dawne ideologie. Szczególnie można się było o tym przekonać po krachu ZSRR i upadku komunizmu. Osoby odpowiedzialne w Rosji za sprawy strategiczne nie mogły połapać się w tym, co się stało. I w tym momencie analizy geopolityczne okazały się bardzo przydatne, gdyż — w przeciwieństwie do zdyskredytowanego marksizmu — dotyczą realnych napięć

ideologiem współczesnej Rosji, lecz również założycielem największego ruchu społeczno-politycznego — Międzynarodowego Ruchu Eurazjatyckiego oraz Eurazjatyckiego Związku Młodzieży, przez Dugina nazywanego Neoopriczniną, ze względu na powierzone mu funkcje. Z uwagi na program i głoszone hasła jest jedną z najbardziej interesujących skrajnie prawicowych organizacji we współczesnej Rosji.

Aleksander Dugin urodził się 7 stycznia 1962 r. w Moskwie. Jego ojciec był generałem sowieckiego wywiadu, matka lekarką. Karierę naukową rozpoczął w 1979 r. w Moskiewskim Instytucie Lotniczym, z którego został relegowany na trzecim roku w niewyjaśnionych okolicznościach. Po usunięciu ze studiów pracował jako dozorca, następnie jako nauczyciel języków obcych — nauczył się samodzielnie dziewięciu. Będąc jeszcze studentem, w związał się ze środowiskiem Jurija Mamlejew. Po jego emigracji wstąpił do organizacji „Czarny Order SS”, której przewodził Jewgienij Gołowin, pierwszy Rosjanin zaliczany do tzw. Nowej Prawicy, będący zarazem pierwszym ideowym nauczycielem Dugina. W 1988 r. za jego namową wraz z Gejdarem Dżemalem wstąpił do Narodowo-Patriotycznego Frontu „Pamięć”. Został z niego wyrzucony dwa lata później na skutek oskarżenia o antysowieckie wypowiedzi i satanizm. Na początku lat dziewięćdziesiątych przez dwa lata pracował w tajnych archiwach KGB (dzięki pomocy ojca), później związał się z dwoma pismami „День” i „Завтра”, jako jeden z ich naczelników i redaktorów. W lipcu 1992 r. założył czasopismo Nowej Prawicy „Элементы”. Rok później wraz z Edwardem Limonowem stworzył Front Narodowo-Bolszewicki, który z czasem został przekształcony w partię polityczną. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych dokonał kilku prób zaistnienia w świadomości Rosjan jako polityk, jednak bezskutecznie. W 2000 r. ogłosił manifest swojego ruchu nazwanego „Eurazja”, który w 2001 r. ukonstytuował się na zjeździe założycielskim jako Ogólnorosyjski Polityczno-Społeczny Ruch „Eurazja”, mający na celu wsparcie reform polityczno-ekonomicznych nowego prezydenta Rosji, Władimira Putina. W 2002 r. ruch został przekształcony w partię polityczną, z której Dugin wystąpił rok później w wyniku sporów personalnych. W 2003 r. powstał Międzynarodowy Ruch Eurazjatycki, a rok później Eurazjatycki Związek Młodzieży.

Ważny element w życiu Dugina stanowiła religia — od końca lat dziewięćdziesiątych związał się z rosyjskimi staroobrzędowcami, dlatego niekiedy przedstawia się jako kapłan. Z drugą żoną, Natalią Mielientjewą, ma dwoje dzieci — córkę i syna. Wspólnie prowadzą księgarnię wysyłkową zajmującą

i sporów na naszej planecie”. Cyt. za: F. Memches: *Rosyjski Mars wesprze europejską Wenus*. W: tegoż: *Sludzy i wrogowie Imperium. Rosyjskie rozmowy o końcu historii*. Kraków: Dziennik, Arcana 2009.

się dystrybucją książek Dugina w Rosji i poza jej granicami. Dugin poza geopolityką zajmuje się także pisarstwem — pisał wiersze pod pseudonimem Aleksander Sternberg.

Eurazjatyzm, na którym oparła się późniejsza koncepcja geopolityczna Dugina, powstał w dwudziestoleciu międzywojennym wśród emigracyjnych intelektualistów³. Jego głównym założeniem była wiara w geograficzną, kulturową i etniczną odmienność Rosji od pozostałych kontynentów: Europy i Azji. Państwo to nie jest w rzeczywistości ani do końca europejskie ani azjatyckie⁴. Żeby uwidocznic tę różnicę, posłużono się nowym terminem „Eurazja”. Trzeba jednak zaznaczyć, że jest to rozumienie specyficzne — w nauce bowiem termin ten oznacza masyw kontynentalny obejmujący zarówno Europę, jak i Azję⁵, a nie wyjątkowość powstałą w wyniku połączenia dwóch różnych cywilizacji. Do głównych przedstawicieli eurazjatyizmu międzywojennego można zaliczyć Piotra Sawickiego, Lwa Karsawina i Nikołaja Trubkieckiego — po śmierci tego ostatniego, po drugiej wojnie światowej, prąd właściwie zanikł. Zasadniczo cały czas był on zjawiskiem marginalnym ze względu na brak realizmu (prąd nie uwzględniał rzeczywistych powiązań geopolitycznych)⁶, a jego przedstawiciele mieli wyraźne emocjonalne (pełne pretensji) podejście do Zachodniej Europy, które w późniejszym okresie wpłynęło na ich twórczość literacką i muzykę⁷.

Aleksander Dugin, konstruując swoją teorię, dzięki której Federacja Rosyjska po rozpadzie ZSRR odnalazła swoje miejsce na arenie międzynarodowej, inspirował się dorobkiem eurazjatów, uzupełnił ją jednak o komponent geopolityczny⁸. Wśród najważniejszych geopolityków, z których dorobku korzystał w budowaniu swojej koncepcji, znaleźli się Karl Schmitt, Karl Haushoffer, Halford Mackinder oraz Nicholas Spykman⁹. Koncepcja okazała

³ R. Bäcker: *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów prezydenta Putina*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2007, s. 194.

⁴ M. Laurelle: *Russian Eurasianism, and Ideology of an Empire*. Woodrow Wilson Center Press 2008, s.26.

⁵ R. Bäcker: *Międzywojenny eurazjatyzm. Od intelektualnej kontrakulturacji do totalitaryzmu?* Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2000, s. 5.

⁶ R. Bäcker: *Rosyjskie myślenie polityczne...*, s. 194.

⁷ O. Figes: *Taniec Nataszy. Z dziejów kultury rosyjskiej*. Przeł. W. Jeżewski. Warszawa: Magnum 2007.

⁸ Tak jak wszystkie prądy oparte na eurazjatyzmie, które powstały po II wojnie światowej, również koncepcję Dugina klasyfikuje się jako neoeurazjatyzm, czyli nową koncepcję, luźno związaną z pierwotną. Niektórzy autorzy wyróżniają także tzw. Duginizm, na określenie nurtu dominującego. Por. L. Sykulski: *Rola paradygmatu geopolitycznego w rozwoju neoeurazjanizmu we współczesnej Rosji*. W: *Między historią, literaturą i polityką*. Red. T. Nodzyński. Częstochowa: Śląskie Towarzystwo Naukowe im. Michała Grażyńskiego 2009.

⁹ Por. A. Дугин: *Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить пространством*. Москва: Арктогея-центр 2000, s. 33–79.

się na tyle atrakcyjna, że do roku 1999, kiedy Władimir Putin obejmował najwyższy urząd w państwie, cała armia rosyjska korzystała z nowego podręcznika *Podstawy geopolityki (Основы геополитики)* jego autorstwa, a z czasem można było zauważyć, że kierunki polityki zagranicznej wyznaczone zostały w nawiązaniu do strategicznych osi wpływów wskazanych w podręczniku¹⁰.

Według Dugina świat dzieli się na dwie potęgi — morską i lądową. Potęgi morskie (tallasokracje) zbudowały swoją pozycję przez zdobycie strategicznych portów, pozwalających na kontrolowanie żeglugi morskiej i oceanicznej. Potęgi lądowe (tellurokracje), wyłoniły się w wyniku panowania nad wielkimi obszarami o jednakowym charakterze geograficznym, a w konsekwencji kulturowym i państwowym. Przykładem takiego terytorium jest właśnie Eurazja — równiny po jednej i drugiej stronie Uralu posiadają dokładnie takie same cechy¹¹. Poza tym znajduje się w miejscu, które, posługując się nomenklaturą Mackindera, można nazwać Sercem Łądu (Heartland) na Światowej Wyspie (World Island). Relacje między tellurokacją a tallasokracją charakteryzuje permanentny konflikt, który w przyszłości musi się zakończyć zwycięstwem cywilizacji łądu.

Po rozpadzie ZSRR Stany Zjednoczone miały utworzyć wokół Rosji¹² tzw. pierścień Anakondy¹³ i przez to doprowadzić ją do upadku. By tak się stało, miały zostać wykorzystane bazy morskie i lotnicze w państwach-protectoratach. Jedno z ramion miało obejmować Grenlandię, Islandię po Pakistan, a drugie — Alaskę, Filipiny i Półwysep Malajski. Plan jednak nie mógł dojść do skutku, ponieważ Stany Zjednoczone nie były w stanie zamknąć pierścienia ze względu na takie państwa jak Chiny i Indie, w których wpływ USA jest znikomy¹⁴. W związku z tym, że plan się nie powiódł, Rosja rozpoczęła stopniowy proces odbudowy swojej potęgi, opartej o nowe zasady. Zdaniem Dugina, naród rosyjski powinien zbudować Nowe Imperium Kontynentalne, które miało pokryć się z terytorium dawnego ZSRR¹⁵. Z czasem dostał do spełnienia kolejną, ważniejszą misję:

¹⁰ Por. tamże, rozdz. 4, s. 220–246.

¹¹ R. Backer: *Rosyjskie myślenie polityczne...*, s. 196.

¹² Dokładniej: wokół Światowej Wyspy na której znajduje się Rosja — zakres terytorium wyspy pokrywa się całkowicie z koncepcją Himię? Mackindera

¹³ Określenie, które wywodzi się od tzw. Planu Anakondy — jednej z taktyk podczas wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych zakładającej wygranie wojny przy minimalnych stratach własnych dzięki kontroli rzeki Missisipii i blokadzie morskiej. Za: D. Madejski: *Pocałunek mongolskiego księcia Eurazjatyzm Rosji w myśli Aleksandra Dugina*. „Geopolityka” 2011, nr 2, s. 93. Sama nazwa pochodzi od gatunku węża, który wbija zęby w ciało ofiary i owija się wokół niego stopniowo zwiększając uścisk i powodując śmierć przez uduszenie.

¹⁴ D. Madejski: *Pocałunek mongolskiego księcia...*, s. 93.

¹⁵ A. Дугин: *Основы геополитики...*, s. 211.

Stany Zjednoczone, Europa Zachodnia, Australia, Japonia jako Cywilizacja Wody, są Lewiatanem, który niesie ze sobą zniszczenie. Wyznawane przez nie wartości to indywidualizm, konsumpcjonizm, rozwój gospodarczy za wszelką cenę oraz ujednoczenie w globalizacji. Rolą tellurokracji, której przewodzi Rosja, jest przypomnienie o takich wartościach jak poczucie wspólnoty. Walka posiada również głęboki wymiar metafizyczny. W świecie, w którym kultury i cywilizacje znajdują się w nieustannym konflikcie, równolegle toczy się inna, ponadczasowa wojna dobra ze złem¹⁶. Złem w świecie boskim jest szatan, który na ziemi przybrał imię postmodernizmu, ucieleśnionego w globalizacji i jednobiegunowym świecie¹⁷. Według tradycji chrześcijańskiej najsilniejszą postacią wojującą ze złem, posłaną przez Boga, jest Archanioł Michał stojący na czele zastępów anielskich, przedstawiany w prawosławnej ikonografii z mieczem w jednej ręce i z wagą w drugiej. Według Dugina eurazjatyzm jest michałowym pierwiastkiem w doczesnym świecie. W dziele Martina Heideggera zatytułowanym *Holzwege* został przytoczony cytat z Reinerja Marii Rilkego, który wspomina o „przekazaniu wagi z rąk kupca w ręce Anioła”¹⁸. Gest ten można według Dugina nazwać myślą przewodnią neoeurazjatyizmu. Kupiec-Zachód (globalizm, ultraliberalizm), musi w końcu oddać wagę, która służyła mu do prowadzenia transakcji handlowych, Aniołowi ważącemu dobre i złe uczynki, strzegącemu sprawiedliwości. Skoro „wieczność stoi po stronie konserwatysty”¹⁹, eurazjatyzm musi się przeciwstawić postmodernizmowi i temu, co on ze sobą niesie, żeby dobro ostatecznie zatryumfowało. Stanie się to wtedy, kiedy nadejdzie konserwatywna rewolucja. Postmodernizm niesie ze sobą koniec państw narodowych. Zamiast nastania jednego, wielkiego imperium, musi powstać kilka imperiów kontynentalnych. Cywilizacja atlantycka, zamiast ulec zniszczeniu przez potop, by zmyć swoje grzechy, ma być osuszona (tym samym uratowana) przez cywilizację kontynentalną (do której zalicza się Rosja). Zachodni indywidualizm ma zostać przemieniony w świadomość wyższego „ja” służącego kolektywnej identyczności „ekstazy i imperialnej”²⁰. Jak pisze Dugin: „Евразийская глоссалалия народов, культур и традиций — это шелест ангельских крыл”²¹.

¹⁶ А. Дугин: *Геополитика постмодерна. Времена новых империй. Очерки геополитики XXI века*. Санкт Петербург: Амфора 2007, s. 66.

¹⁷ Тамże, s. 66.

¹⁸ Тамże, s. 67.

¹⁹ Тамże, s. 66.

²⁰ Тамże.

²¹ Тамże, s.71.

Struktury polityczne Neoeurazjatyizmu

W swojej działalności Dugin nie ogranicza się wyłącznie do pracy naukowej i tworzenia nowych teorii geopolitycznych. Od samego początku był bardzo mocno zaangażowany w działalność polityczną, zwłaszcza w krzewienie idei Eurazjatyizmu (we własnym wydaniu) na każdym możliwym poziomie świadomości społecznej. To właśnie w tworzonych przez niego ruchach (zwłaszcza w Eurazjatyckim Związku Młodzieży) tkwi największe niebezpieczeństwo rozwoju idei eurazjatyckiej. Bez wątpienia po rozpadzie Związku Sowieckiego Rosja potrzebowała nowej ideologii, na której można byłoby zbudować silną władzę państwową. Wybór padł na Dugina, który wskazał drogę do znalezienia nowego miejsca dla Rosji na arenie międzynarodowej. Niestety przemycił do życia publicznego także inne idee, które w przyszłości mogą się okazać dla tego kraju dużo większym problemem. Jak wiadomo, Dugin zbudował swoją koncepcję, wykorzystując prace m.in. Karla Schmitta, jednego z głównych ideologów nazizmu w Niemczech w latach trzydziestych ubiegłego wieku. Władimir Putin podczas swojej prezydentury wykorzystał jedynie pewne myśli Dugina — odnoszące się bezpośrednio do geopolityki i roli Federacji Rosyjskiej w zmianie świata jednobiegunowego na wielobiegunowy. Nie wykorzystał on do końca haseł nacjonalistycznych, na których opierają się (w różnym stopniu), wszystkie organizacje, których ideologiem był Dugin.

Międzynarodowy Ruch Eurazjatycki został założony przez Dugina w 2003 r.²² Stało się to po tym, jak w wyniku sporów personalnych z Piotrem Susłowem Dugin został wykluczony z partii politycznej Eurazja, utworzonej z polityczno-społecznego ruchu o tej nazwie. Międzynarodowy Ruch Eurazjatycki jest zarejestrowany jako pozarządowa organizacja międzynarodowa zrzeszająca członków z 22 krajów (w tym m.in. z Indii, Niemiec, Francji, Włoch, a nawet Stanów Zjednoczonych). Od samego początku aż do dzisiaj funkcję przewodniczącego, autora Manifestu, pełni Dugin. W manifestie zwraca on uwagę na kryzys wartości, który nastąpił w świecie po upadku Związku Sowieckiego. Winą za ów kryzys przejawiający się na wielu płaszczyznach Dugin obarczył liberałów, Stany Zjednoczone i (w mniejszym stopniu) Europę Zachodnią. Liberałowie według Dugina działają na rzecz jak największej unifikacji świata, pełnego zorientowanych na siebie jednostek, wyzbytych zahamowań moralnych²³. Stany Zjednoczone są odpowiedzialne za szerzenie podobnego zachowania na skalę globalną,

²² <<http://evrazia.info/modules.php?name=News&file=article&sid=1906>> (10.07.2012).

²³ Tamże.

nadając mu rangę jedyne go słusznego. Europa Zachodnia ślepo podążyła za nimi i taka sama amerykanizacja groziłaby Rosji, gdyby nie działalność Ruchu. Według Dugina, Ruch Neoeurazjatycki nie jest ani lewicowy, ani prawicowy: powstał na zasadach „radykalnego centrum”²⁴. Zwracając jeszcze raz uwagę, że Ruch ma być nie tylko formą organizacji, lecz także sposobem życia, Dugin zawarł w manifestie konkretny program. Znalazły się w nim następujące elementy:

— wspólna walka o wielobiegunowy świat, oparta o współpracę różnych ludzi, cywilizacji i kultur dla pokoju i wspólnego dobrobytu,

— bliska współpraca między krajami europejskimi i azjatyckimi z rolą specjalnie zarezerwowaną dla Rosji, jako głównego mediatora w tym procesie,

— wielopłaszczyznowa (kulturalna, ekonomiczna, informacyjna, strategiczna i polityczna) integracja w przestrzeni postsowieckiej do momentu stworzenia Porozumienia Eurazjatyckiego,

— ochrona kulturalnej, religijnej i etnicznej tożsamości ludzi [Eurazji], rozwój narodowej wyjątkowości i oryginalności,

— wzmocnienie pokoju i porządku opartego na wartościach eurazjatyckich — Pax Eurasiatica,

— opozycja wobec negatywnych tendencji — unipolarnej i jednowymiarowej globalizacji, kulturalnej degradacji, terroryzmu, handlu narkotykami, braku sprawiedliwości społecznej, katastrof ekologicznych i demokratycznych²⁵.

Członkiem organizacji może zostać każdy. Dugin nie zwraca uwagi na wykształcenie, wykonywany zawód, wyznawaną religię lub poziom zamożności. Jedyńm warunkiem, który stawia, jest miłość do Rosji²⁶. Miłość ta powinna mobilizować do walki o odrodzenie jej potęgi, a przez to zedrzcć zasłonę zaćmienia intelektualnego na świecie i pozwolić, by zaświeciły nad światem prawdziwie rosyjskie ideały, takie jak wolność, równość i wiara w pochodzenie.

Dugin nie gwarantuje sukcesu podjętych działań czy natychmiastowej poprawy życia, zwraca jednak uwagę, że wysiłek musi zostać podjęty. Potrzebna jest do tego nie tylko silna organizacja działająca na rzecz zmiany, lecz także indywidualna praca każdego człowieka, który przez przykład własnego życia powinien przyczynić się do rozwoju idei i rozkwitu miłości do Eurazji.

²⁴ A. Dugin: *Manifest Międzynarodowego Ruchu Neoeurazjatyckiego*, <<http://evrazia.info/modules.php?name=News&file=article&sid=1915>> (10.07.2012).

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

Nowi Opricznicy

Drugą organizacją, którą założył Dugin jest Eurazjatycki Związek Młodzieży (Евразийский Союз Молодёжи, ECM), zrzeszający rosyjską młodzież z różnych środowisk. W wywiadzie przeprowadzonym w 2011 r. przez Leszka Sykulskiego i dr. Przemysława Sieradzana Leonid Sawin, redaktor naczelny portalu informacyjno-analitycznego geopolitica.ru²⁷, nazywa Związek „jedyną radykalną, a przy tym wysoko intelektualną organizacją młodzieżową w Rosji” oraz „oddziałami szturmowymi Eurazjatyizmu”²⁸, co w pełni oddaje charakter tej organizacji. W wystąpieniu na kongresie założycielskim 26 lutego 2005 r. Dugin wskazał na istotę Opriczniny, a samych członków nazwał neoopricznikami.

We wspomnianym wystąpieniu Dugin wskazuje na jedenaście znaczeń słowa „opricznina”. Oprócz etymologii słowa²⁹, zwraca uwagę na znaczenie historyczne³⁰, odnosząc się do współczesności. Znaczenie historyczne ma jednak niewiele wspólnego z współczesnością, z tego też powodu Dugin zwraca uwagę na inną kwestię, mianowicie na zawarty w semantyce tego słowa system hierarchiczny. Od początku największym zagrożeniem dla tożsamości Rusi była postępująca modernizacja Europy Zachodniej, która znalazła finał podczas wojen inflanckich (według Dugina była to wojna w obronie Eurazji), kiedy Rosja zmuszona została do modernizacji (w imię zachowania własnej tożsamości). Żeby doprowadzić do modernizacji, jednak bez westernizacji, a także do centralizacji władzy, Iwan IV stworzył opriczninę³¹. Z punktu widzenia filozofii polityki struktura ta według Dugina przypomina poprzeczną hierarchię. W czasie kiedy tradycyjny system kastowy ulega degeneracji (wysokie urodzenie nie pokrywa się z cechami charakteru i cnotami), tworzy się nowy, równoległy system, w którym liczą się zasługi a nie urodzenie. W ten sposób rodzą się ukryte społeczności (podobnie jak zakony rycerskie), wyznające alternatywne systemy wartości.

²⁷ Portal jest bardzo podobny do redagowanego bezpośrednio przez Dugina portalu <arcto.ru>; w wielu miejscach na stronie zamieszczone zostały banery promujące rozwój idei eurazjatyckiej, co jednoznacznie pokazuje sympatie redaktorów.

²⁸ <<http://xportal.pl/?p=1473>> renesans eurazjatyizmu.

²⁹ Słowo *опричь* w polskim tłumaczeniu oznacza „oprócz”, „osobno”.

³⁰ Chodzi o lata 1564–1572, kiedy Iwan Groźny, według Dugina dokonał dziwnej reformy państwowości, która wkrótce obróciła się przeciwko niemu. W tym znaczeniu *opricznina* była symbolem zastoju rosyjskiej kastowości, nieodpowiadającej na wyzwania czasu, czyli postępującej modernizacji Zachodu. Por. A. Дугин: *Метафизика Oprичнины* <<http://www.arcto.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=1252>> (15.08.2012).

³¹ Podobnie jak Wysoka Porta miała swoje janczarskie oddziały. Por. A. Дугин: *Метафизика Oprичнины* <<http://www.arcto.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=1252>> (15.08.2012).

Z tego punktu widzenia Oprycznina ma dwa znaczenie — historyczne oraz metafizyczne: z jednej strony była okresem historycznym, z drugiej jej idea i równoległa struktura przetrwała aż do dzisiaj.

Ważne znaczenie mają też symbole Opriczniny (psia głowa, koń i miotła). Pies jest symbolem służby i wierności. Dugin używa tutaj porównania do Zakonu Dominikanów³² — pasterzem miał być Iwan Groźny, a stadem królestwo. Wilkami niosącymi wszystkie zagrożenia — skorumpowana arystokracja. Biorąc pod uwagę ideę Moskwy jako Trzeciego Rzymu, przejmującej dziedzictwo Bizancjum, ochrona tego dziedzictwa jest tym ważniejsza.

Miotła jest symbolem czystości, ale może też oznaczać wyróżnioną kastę, ludzi bez skazy (czyści w porównaniu z innymi ludźmi, którzy zbrukali się np. oszustwami).

Wszystkie metafizyczne znaczenia opriczniny są wyjątkowo ważne współcześnie. Społeczeństwo rosyjskie pozostaje pod dużym naciskiem z zewnątrz, co powoduje utratę pozycji na arenie międzynarodowej. Z tego względu potrzebny jest radykalny opór i antyzachodnia mobilizacja oraz oczyszczenie elit wewnątrz kraju z prozachodnich nastrojów i korupcji³³. Środkiem zaradczym realizowanym przez neoopriczninę ma być rewolucja konserwatywna oraz tzw. program Rosja-3.

Rewolucja konserwatywna jest narzędziem, które ma posłużyć ostatecznemu zwycięstwu Eurazji nad zepsutym Zachodem. Podobnie jak we wszystkich innych koncepcjach posiada ona dwa wymiary: doczesny, oraz — bardziej znaczący — duchowy³⁴. Dokładniej rzecz biorąc, rewolucja ma przybrać charakter „Trzeciej Drogi” — odrzuceniu kapitalizmu, a także dosłownemu urzeczywistnieniu haseł rewolucji francuskiej³⁵. Potrzebna jest rewolucja totalna, która umożliwi powrót do pierwotnej Tradycji, do źródła. Aby tego jednak dokonać, potrzebna jest walka z użyciem wszelkich możliwych środków: „Jeżeli europejska Nowa Prawica wybiera nas, to znaczy wybiera żywioł barbarzyński, a więc musi przyjąć nasze metody działania. Trzeba organizować zamachy, zajmować się sabotażem, podpalać, wysadzać w powietrze mosty. Prawdziwy antymondializm to destrukcja i terror”³⁶. Trudno nie oprzeć się wrażeniu, że Dugin odwołuje się do poematu Aleksandra Błoka *Scytowie*, który powstał na fali rodzenia się nurtu eurazjatyckiego:

³² Łac. *Domini canes* — psy Pana, gotowe bronić jego owiec przed lisami i wilkami symbolizującymi zło.

³³ Por. A. Дугин: *Метафизика Oprичнины...*

³⁴ R. Bäcker: *Rosyjskie myślenie polityczne...*, s. 203.

³⁵ Tamże.

³⁶ Rozmowa z A. Duginem: *Czekam na Iwana Groźnego*. „Frona” 1998, nr 11–12 <<http://niniwa2.cba.pl/rosja10.htm>> <15.08.2012>.

Miliony — was. Nas mrowie, mrowie, mrowie.
 Spróbujcie, zmierzcie się z nami!
 Tak, my — Azjaci! My — dzicy Scytowie
 Z pożądlivymi skośnymi oczami!³⁷

Rewolucja ta może się rozpocząć dzięki działalności ECM, który zainicjował ją w bardzo specyficznych okolicznościach. Według Dugina, czas po rozpadzie Związku Sowieckiego w Rosji można podzielić na trzy etapy — Rosja 1, Rosja 2 (już się dokonały) oraz Rosja 3, która obecnie wchodzi w fazę rozkwitu dzięki młodzieży. Rosja 1, to pierwszy etap (który przypadkowo całkowicie pokrył się z pierwszą kadencją Władimira Putina). Konsekwencją nieudolnych rządów Borysa Jelcyna było „zdziczenie społeczeństwa, które zostało zmuszone do podążania ścieżką zachodniego liberalizmu”³⁸. Kraj, który znajdował się w bardzo głębokim kryzysie, potrzebował nowego przywódcy, który został wybrany w wyniku ustaleń Jelcyna i „rodziny”. Według Dugina wybór Putina był jednocześnie „krokiem w stronę mas, odpowiedzią na ich pytania”³⁹. Putin pokazał swoją doskonałą intuicję polityczną zwłaszcza podczas pierwszej kadencji prezydenckiej, kiedy potrafił znaleźć równowagę między żądaniami społeczeństwa (przywrócenie roli patriotyzmu i rządu silnej ręki), a władzą elit (nie zrezygnował całkowicie z liberalizmu i demokracji)⁴⁰.

Spokój jednak nie mógł trwać wiecznie. Przełom nastąpił w roku 2004 — przypadkowo był to początek drugiej kadencji Władimira Putina. Dugin twierdzi, że w tym czasie Putin stracił czujność. Rosją zaczęły wstrząsać zamachy terrorystyczne, a na Ukrainie wybuchła Pomarańczowa Rewolucja. Reagując na ukraińskie wydarzenia, Dugin nazwał etap „Rosja 2” „Pomarańczową Rosją”⁴¹. Dla Putina był to moment przełomowy, w którym podkreślał rolę suwerenności, geopolityki i realizmu politycznego. Ten etap był jednak bardzo podobny do poprzedniego. „Pomarańczowa Rosja” miała być kolejną próbą zmian, którą Dugin porównał do ukraińskich wydarzeń. Pomysł takiej zmiany kraju nie sprawdził się jednak ze względu na odmienne uwarunkowania polityczne obu państw.

Obydwa etapy mają w końcu doprowadzić do projektu „Rosji 3”, czyli pozbycia się ducha poprzednich, nieudanych bądź niedokończonych zmian. „Rosja 3” to państwo, które składa się z komponentów materialnych oraz duchowych. W konsekwencji ma to doprowadzić do powstania imperium,

³⁷ A. Błok: *Scytowie*. Przeł. M. Jastrun. W: E. Lewandowski: *Rosyjski Sfinks, Rosjanie wśród innych narodów*. Warszawa: Książka i Wiedza 1999, s. 168.

³⁸ <<http://www.rossia3.ru/3.html>> (15.08.2012).

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

wielkiego porządku, który uwidoczni także mistyczny element tego państwa. Realizacja projektu „Rosja 3” miałyby się odbyć przez rewolucję, której przeprowadzić mają członkowie ECM.

Program Eurazjatyckiego Związku Młodzieży składa się z sześciu punktów, które określają rolę młodych, głównego wroga oraz sposób postępowania.

Głównym wrogiem młodych Eurazjatów są Stany Zjednoczone, które budują swoje imperium w taki sposób, że na arenie międzynarodowej nie ma miejsca dla innych imperiów i innego języka niż język angielski. Odwołując się bezpośrednio do swojej ideologii, Dugin nazwał Stany Zjednoczone Nową Kartaginą — zdominowaną przez plutokrację absolutną władzę kapitału spekulacyjnego, niosącą za sobą degenerację moralną. Młodzi Eurazjaci zostali wezwani, by walczyć z tym wrogiem, choćby mieli stać się ostatnim bastionem wyznawanych wartości.

Młodzież Eurazjatycka jest ostatnią nadzieją dla kraju i kontynentu. Stawką w tym starciu jest wolność Ojczyzny, istnienie Wielkiej Rosji. Wróg cały czas jest w ruchu, działa zarówno na zewnątrz Rosji, jak i wewnątrz. Głównym zadaniem młodych jest więc znaleźć wroga, zwłaszcza wewnątrz. Wrogami tymi są m.in. zwolennicy Stanów Zjednoczonych, globaliści, złodzieje, biurokraci i wszelkiego rodzaju konformiści. Wewnętrzny wróg jest o tyle groźny, że osłabia wolę walki na zewnątrz.

Celem Związku Młodzieży Eurazjatyckiej jest stworzenie armii gotowej do wywołania rewolucji — „jesteśmy tu, by ogłosić wielką czystkę”⁴². Obecnie młodzi ludzie znajdują się pod wpływem nasilającej się makdonaldyzacji społeczeństwa i nie mają przed sobą jasnej przyszłości.

Rewolucja jest celem członków organizacji i są oni gotowi w jej imię przelać krew — „Наш удел — багряный восход”, „Только пробужденный от сна свободный и могучий воин способен сегодня народить новых детей для Отечества”⁴³.

Głównym celem działania jest stworzenie imperium eurazjatyckiego, które będzie miejscem poszanowania wszystkich kultur i tradycji, gdzie będą panowały jednak twarde zasady. Do tych zasad można zaliczyć silne odwołanie do korzeni. Dla Młodzieży eurazjatyckiej śmierć jest lepsza niż wstyd.

Każdy jest powołany do tworzenia nowej Eurazji i każdy ma inną rolę do spełnienia. Każdy więc może przystąpić do Eurazjatyckiego Związku Młodzieży, a wtedy zostanie mu przydzielona rola, która najbardziej do niego pasuje.

⁴² <<http://www.rossia3.ru/programma.html>> (15.08.2012).

⁴³ Tamże.

Poza programem Związek Młodzieży Eurazjatyckiej posiada także swój katechizm dokładnie określający wartości, w które wierzą członkowie organizacji. Określono w nim także kodeks postępowania: „musisz być dżentelmenem, musisz być piękny, dumny, bystry i śmiały. Urodziłeś się, by rządzić Eurazją. Jesteś wolny — powstań i podbijaj. Nie możesz być służącym, niewolnikiem [...], nikt nie może złamać twojej woli”⁴⁴. Dalej Dugin poucza, że każdy, kto urodził się w Eurazji, jest nadczłowiekiem, ponieważ zwykły człowiek ulega emocjom i wahaniom, co nie może mieć miejsca w przypadku eurazjatyckiego wojownika. Im głębiej wchodzi się w lekturę katechizmu, tym hasła stają się bardziej radykalne. Dugin zaznacza, że celem organizacji jest absolutna władza, ponieważ Związek Młodzieży Eurazjatyckiej to związek panów, wybranych do rządzenia kontynentem⁴⁵. Ponadto skoro organizacja ma być neopropiczną, musi ją cechować pewien zestaw wartości, który będzie determinował wewnętrzną hierarchię. Dugin stosuje podział ról na męskie i żeńskie:

— „jesteś mężczyzną, więc powinieneś być bystry i śmiały — jeśli taki nie jesteś, nie jesteś mężczyzną, lecz gównem. Jesteś bezwartościowym śmieciem”;

— „dopóki nie wygramy, będziemy wściekli”;

— „wola i rozum — powtarzaj to sobie cały czas, aż stanie się to twoją naturą — to czyni cię interesującym”;

— „jesteś kobietą, więc jesteś delikatna i wrażliwa — dajesz miłość swojemu mężczyźnie i życie dziecku”;

— „bądź warta swojej wielkości, służ odwadze, zaciętości, unikaj tchórzostwa, nikczemności i pamiętaj, że wszystko, co robi mężczyzna, robi dla twojego uśmiechu”⁴⁶.

Z powyższego opisu wynika, że Dugin dzieli role społeczne tradycyjnie — to mężczyzna jest łowczym, a kobieta ma dbać o ognisko domowe. Można się domyślić, że mężczyzna jest wojownikiem nie tylko o władzę w Eurazji, lecz także o godność swojej kobiety⁴⁷.

Kolejnym bardzo ważnym elementem w kształtowaniu wojownika eurazjatyckiego jest dyscyplina, która według Dugina powoduje koncentrację jego siły, a bez niej człowiek jest bezwartościowy. To dyscyplina pozwala na kierowanie sobą, a jej finalnym efektem jest całkowita wolność.

Innym ważnym elementem jest wiara — nieskonkretyzowana, która pozwala na umocnienie wiary w wartości, co w konsekwencji może doprowadzić do celu organizacji, jakim jest siła.

⁴⁴ <<http://www.rossia3.ru/katehizis.html>> (15.08.2012).

⁴⁵ Skojarzenie z III Rzeszą nasuwa się właściwie samo.

⁴⁶ <<http://www.rossia3.ru/katehizis.html>> (15.08.2012).

⁴⁷ Powyższe stwierdzenie zgadzałoby się z obrazem nacjonalistów przedstawionych w filmie dokumentalnym.

Trzeba także uważać na przeszłe pokolenia. Stoją one po stronie zmian, jednak nie były w stanie dokonać ich samodzielnie. Trzeba pamiętać, że aby zrealizować w końcu projekt „Rosja 3”, co jest głównym celem organizacji, potrzebni są silni, zdeterminowani młodzi ludzie.

Organizacja działa na zasadzie siatki, co może stać się jednym z najmniejbezpiecznych jej elementów. Każdy członek jest osobną monadą, która może działać samodzielnie, jednak istnieje między nimi sieć połączeń, które pozwalają na zorganizowanie większych wydarzeń. Poza stroną internetową samego Eurazjatyckiego Związku Młodzieży działa jeszcze opiniotwórczy portal poświęcony projektowi „Rosja 3” oraz funkcjonujący od niedawna profil na facebooku.

Ochrona Rosji przed atlantyckim wrogiem i wdrożenie programu „Rosja 3” jest procesem bardzo złożonym i musi przebiegać etapami:

1) stworzenie skonsolidowanej, silnej organizacji młodzieżowej, wymiana informacji, uczestnictwo w akcjach oraz przyciąganie nowych członków,

2) aktywny udział społeczny, kulturalny i polityczny w życiu publicznym, organizacja niezależnych akcji w zgodzie z Eurazjatyckim kodeksem wartości,

3) transformacja organizacji w niezależny podmiot procesu historycznego (w tle kryzysu z 2008 r.) — w przyszłości, kiedy władza nie będzie mogła zapanować nad upadkiem państwa, Eurazjaci wezmą w swoje ręce los Ojczyzny i będą nim kierować jako trzecia siła,

4) stworzenie wielkiego Eurazjatyckiego Imperium opartego na tradycji oraz konserwatywnej rewolucji, która według Dugina będzie aktem końcowym — po niej Eurazja zwycięży. Imperium będzie przypominało jeża, który jest delikatny i ma dobrą naturę, ale równocześnie kieruje ostre kolce na zewnętrznego wroga⁴⁸.

W artykule poświęconym tej tematyce Dugin pisze, że podobnie jak za czasów Iwana Groźnego opricznina nie była obecna na scenie politycznej przez cały czas, używana była doraźnie, a po wypełnieniu swojej misji została rozwiązana — tak też powinno być teraz. Eurazjatycki Związek Młodzieży ma być radykalnym, zbrojnym ramieniem Eurazji, gotowym do pojedynczych akcji, mających na celu odparcie złych sił. Początkowa działalność może potwierdzać takie założenie. Organizacja posiada swoją siatkę poza granicami kraju — na Ukrainie działał szczególnie brutalny jej odłam, który stał w opozycji do wydarzeń Pomarańczowej Rewolucji, a co za tym idzie — prezydenta Juszczenki. Przez brutalne napady oraz zniszczenie wystawy poświęconej wielkiemu głodowi na Ukrainie (akcja rzekomo była

⁴⁸ <<http://www.rossia3.ru/katehizis.html>> (15.08.2012).

koordynowana przez samego Dugina), organizacja została zdelegalizowana, a Dugin został uznany decyzją sądu za *persona non grata*⁴⁹.

Podobnie jak opricznicy ECM posiada swoją symbolikę — promieniście rozchodzące się złote strzały, które mogą symbolizować ekspansję terytorialną w każdym kierunku na świecie — zostały nazwane przez członków organizacji „gwiazdą absolutnej ekspansji”⁵⁰. Oprócz tego organizacja bardzo chętnie posługuje się flagą serbską z dwugłowym orłem. Żeby rozpropagować ideę konserwatywnej rewolucji i oczyścić świat ze zdegenerowanych jednostek, ECM nie używa już koni, lecz bardzo dobrze posługuje się mediami wirtualnymi. Oprócz niebywale rozbudowanej strony internetowej, na której znajdują się linki do różnych oddziałów organizacji (w tym polskiej), Związek posiada swój kanał telewizyjny, zdominowany przez wystąpienia Dugina, który ze względu na rozwojową sytuację w Syrii stał się wyjątkowo aktywny, co spowodowało, że materiały te są nad wyraz często dystrybuowane. Jeszcze rok temu bardzo słabo działał profil internetowy na portalu społecznościowym facebook.com⁵¹. Obecnie zamieszcza się na nim coraz więcej zdjęć z różnych marszów i akcji protestacyjnych, co — sądząc po ich liczbie — stało się główną formą działalności. Poza tym bardzo podobny profil został utworzony na portalu vk.com, stworzonym przez Rosjanina Pawła Durowa i działającym na podobnej zasadzie co facebook.

Bez wątpienia istnieje pewne ryzyko, że radykalne hasła głoszone przez organizację przeistoczą się w akty przemocy ze względu na to, że oprócz młodych intelektualistów jej członkami są młodzi ludzie bez pracy i perspektyw rozwoju w przyszłości. Jest to jednak zjawisko marginalne. Jeden z rosyjskich ośrodków informacyjno-analitycznych „Sowa”, wspomina o ECM jako o organizacji skrajnie prawicowej, nazwa ją jednak „ideologicznym sąsiadem”, czyli zjawiskiem „luźno związanym”⁵².

Wydaje się, że określenie przez Dugina Eurazjatyckiego Związku Młodzieży mianem nowej opriczniny jest pewnym nadużyciem. Wymiar metafizyczny, własna symbolika, wewnętrzna hierarchia, to jednak wciąż za mało, by można było przypisać sobie taką nazwę. Nie pomaga przy tym dodanie przedrostka *neo-*, świadczącego o nowej jakości czy też dostosowaniu zjawiska do nowej rzeczywistości, ponieważ Dugin widzi w członkach organizacji zbrojne ramię całego ruchu eurazjatyckiego. Skala jest jednak w dalszym ciągu nieporównywalna.

⁴⁹ <<http://novynar.com.ua/politics/10949>> (15.08.2012).

⁵⁰ Por.: <<http://www.rossia3.ru/quotes/2159>> (15.08.2012).

⁵¹ Sytuacja wymaga uwagi nie tylko ze względu na mobilizację i aktywność na najpopularniejszym w świecie portalu społecznościowym, lecz ze względu na jego oficjalną politykę, który zabrania głoszenia treści rasistowskich.

⁵² <<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/news/counteraction/2009/03/d15385/>> (20.08.2012).

Bibliografia

- R. Bäcker: *Międzywojenny eurazjatyzm. Od intelektualnej kontrakulturacji do totalitaryzmu?* Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2000.
- R. Bäcker: *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów prezydenta Putina*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2007.
- A. Дугин: *Геополитика постмодерна. Времена новых империй. Очерки геополитики XXI века*. Санкт Петербург: Амфора 2007.
- A. Дугин: *Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить пространством*. Москва: Арктогея-центр 2000.
- O. Figes: *Taniec Nataszy. Z dziejów kultury rosyjskiej*. Przeł. W. Jeżewski. Warszawa: Magnum 2007.
- A. Głowacki, A. Stępień-Kuczyńska: *Rosja Putina: Leksykon*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2004.
- M. Laurelle: *Russian Eurasianism, and Ideology of an Empire*. Woodrow Wilson Center Press 2008.
- E. Lewandowski: *Rosyjski Sfinks, Rosjanie wśród innych narodów*. Warszawa: Książka i Wiedza 1999.
- F. Memches: *Rosyjski Mars wesprze europejską Wenus*. W: tegoż: *Sludzy i wrogowie Imperium. Rosyjskie rozmowy o końcu historii*. Kraków: Dziennik, Arcana 2009.
- M. Słowikowski: *Polityka federacyjna Borysa Jelcyna i Władimira Putina*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Grado 2009.

Паулина Хейзер

НЕООПРИЧНИНА — АЛЕКСАНДР ДУГИН И ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ МОЛОДЕЖИ

Резюме

Одной из самых серьезных проблем, которые встали перед Российской Федерацией после падения Советского Союза, был отход от идеологии. Попытка построения нового государства, опирающегося на отрицании коммунистической идеологии, оказалась неэффективной и недолговременной. Ответом на идеологический кризис оказалась теория геополитики Александра Дугина, который использовал евразианстао, философскую мысль об исключительности России как восьмого континента. Дугин в 2003 г. основал новую организацию — Евразийский союз молодежи, который, отсылая до времен Ивана Грозного, стал новой опричниной. Она должна стоять на страже идеалов евроазиатства и привести к окончательной победе России, единственной сокровищницы настоящей морали.

Paulina Heizer

NEOOPRICHNINA — ALEXANDER DUGIN AND EURASIAN YOUTH UNION

Summary

After the collapse of Soviet Union, Russian Federation suffered because of wide crisis. Ideology which suddenly disappeared was one of the most serious problems. Alexander Dugin who was becoming more famous in that time, presented his concept of the new place of Russia in the international arena. This concept was based on the Russian philosophical thought from 1920's which assumed that Russia is unique 8th continent. Dugin added to this concept geopolitical background. In 2003 he founded Eurasian Youth Union which he called *neoprichnina* and which is supposed to fight for his main ideas such as Conservative Revolution and so called the Project "Russia 3". Both of this programs are strongly inter-related and serve the main idea to which Eurasia is the main protector of world values and has to win the eternal battle.